

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 2-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Вухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 2-Son 2026-yil

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Olimov Shirinboy Sharofovich — pedagogika fanlari doktori, professor
(Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo‘yicha direktor
o‘rinbosari)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Dilafuz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Исмадова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Bobomurodova Mahzuna Ortiq qizi

Termiz davlat pedagogika instituti O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 2-kurs magistri

GIDRONIMLARDA GEOGRAFIK VA TARIXIY OMILLARNING AKS ETISHI

Annotatsiya: Maqolada gidronimlar – daryolar, ko‘llar va buloq nomlarini geografik va tarixiy omillar bilan bog‘liqligini o‘rganishga bag‘ishlangan. Gidronimlar hududning tabiiy sharoiti, etnik tarkibi va madaniy merosi haqida qadimiy ma‘lumotlarni saqlaydi. Tadqiqotda O‘zbekiston gidronimlari, ularning morfologik, leksik va semantik xususiyatlari, tarixiy manbalardagi roli tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqot ishi gidronimlarning ilmiy, etnolingvistik va tarixiy ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: gidronimlar, daryo, ko‘l, buloq, geografik omillar, tarixiy omillar, etnogidronimlar, morfologiya, semantika, O‘zbekiston, tilshunoslik, madaniy meros.

Аннотация: Данное исследование посвящено гидронимам — названиям рек, озёр и родников — и их связи с географическими и историческими факторами. Гидронимы сохраняют древние сведения о природных условиях, этническом составе и культурном наследии региона. В работе анализируются гидронимы Узбекистана, их морфологические, лексические и семантические особенности, а также роль в исторических источниках. Исследование демонстрирует научное, этнолингвистическое и историческое значение гидронимов.

Ключевые слова: гидронимы, река, озеро, родник, географические факторы, исторические факторы, этногидронимы, морфология, семантика, Узбекистан, языкознание, культурное наследие.

Annotation: This study focuses on hydronyms — names of rivers, lakes, and springs — and their relation to geographic and historical factors. Hydronyms preserve ancient information about natural conditions, ethnic composition, and cultural heritage of the region. The research analyzes Uzbek hydronyms, their morphological, lexical, and semantic features, as well as their role in historical sources. The study highlights the scientific, ethnolinguistic, and historical significance of hydronyms.

Key words: hydronyms, river, lake, spring, geographic factors, historical factors, ethnohydronyms, morphology, semantics, Uzbekistan, linguistics, cultural heritage.

Kirish. Olam yaralibdiki, insoniyat sivilizatsiyasi tarixini suv obyektlarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Dunyo xaritasidagi har bir daryo, ko‘l yoki buloq nomi o‘zida uzoq o‘tmish sirlarini va tabiatning o‘ziga xos xususiyatlarini mujassam etadi. Toponimika fanining ajralmas tarmog‘i hisoblanadigan gidronimiya suv obyektlari nomlarini o‘rganish orqali nafaqat tilshunoslik, balki geografiya, tarix, etnografiya va arxeologiya fanlari uchun ham beqiyos ma‘lumotlar taqdim etadi. Gidronimlar yer yuzidagi eng barqaror nomlar hisoblanadi; hatto shahar yoki qishloq nomlari o‘nlab marta o‘zgarganda ham, katta daryo va ko‘l nomlari ming yillar davomida saqlanib qolishi mumkin. Bu hodisa tilshunos olim V.A. Nikonov tomonidan gidronimlarning "konservativligi" deb atalgan [1. 42-45]. Har bir gidronim muayyan hududning tabiiy-geografik sharoiti, tarixiy taraqqiyoti, etnik tarkibi va madaniy qatlamlari bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli gidronimlarni lingvistik jihatdan o‘rganish orqali nafaqat til taraqqiyoti, balki xalqning tarixiy xotirasi va geografik muhitini ham aniqlash mumkin.

Gidronimiya-daryolar ko‘llar dengizlar bo‘g‘ozlar sharsharalar nomlari. Barcha suv obyektlarining nomlari gidronimlar deyiladi [2.55]. Gidronimlarning lisoniy qurilishi va ma‘no ko‘lami tarixan xalqlarning ko‘chishi (migratsiyasi), muayyan etnik guruhlarining o‘zaro madaniy-lisoniy ta‘sir hamda ma‘lum mintaqaning o‘tmishdagi geografik manzarasi haqida qimmatli "tarixiy guvohlik" beradi. Shu nuqtai nazardan, suv ob‘ektlari nomlarini chuqur tahlil etish muayyan hududning til taraqqiyoti, etnik tarkibi va ma‘naviy sivilizatsiyasini qayta tiklashda birlamchi ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. O‘zbekiston gidronimiyasining lisoniy va geografik tabiatini o‘rganish uzoq yillik ilmiy tadrijiy bosqichlarni qamrab oladi. Ushbu sohadagi tadqiqotlarni shartli ravishda geografik-tavsifiy va lingvistik-tahliliy yo‘nalishlarga ajratish mumkin.

Gidronimlarning geografik asoslarini tizimlashtirishda professor P. Baratovning xizmatlari beqiyosdir. Olim o‘zining “O‘zbekistonning tabiiy geografiyasi” asarida mamlakatimizdagi yirik suv obyektlari — Sirdaryo, Amudaryo va Zarafshonning gidrografik xususiyatlarini ularning tarixiy nomlari bilan uyg‘unlikda tahlil qilgan. Xususan, Sirdaryoning antik davrdan to bugungi kungacha bo‘lgan Yaksart, Sayhun, Silis, Sir kabi nomlanish variantlarini geografik ob‘ektning tabiati bilan bog‘liq holda yoritib bergan. Bu yondashuv gidronimlarni nafaqat lisoniy birlik, balki hududning tabiiy-tarixiy pasporti sifatida ko‘rish imkonini beradi.

XX asrning 80-yillariga kelib, gidronimiya sohasida maxsus monografik va maqolaviy tadqiqotlar ko‘lami kengaydi. Bu davrda N.Y. Mingboyev Mirzacho‘l hududi gidronimiyasini, T. Nafasov esa "jili" komponentli suv obyektlari nomlarini o‘rganib, gidronimlarning etimologik qatlamlarini ochib berdilar. Shuningdek, Y. Xo‘jamberdiyevning Amudaryo gidronimiga bag‘ishlangan izlanishlari daryo nomlarining semantik transformatsiyasini tushunishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Toponimikaning nazariy masalalari va gidronimlarning tasnifiy ko‘lamini belgilashda N. Oxunovning ilmiy qarashlari tayanch nuqtasi bo‘lib xizmat qiladi. Uning “Toponimlar va ularning nomlanish xususiyatlari” monografiyasida gidronimlar kengaytirilgan ma‘noda talqin qilinadi. Muallif gidronimiya ob‘ekti sifatida faqat tabiiy oqar suvlarni emas, balki insonning muhandislik faoliyati mahsuli bo‘lgan suv omborlari, kanallar, zovurlar, to‘g‘on va quvurlar nomlarini ham kiritadi. Bu esa gidronimiyaning ijtimoiy-iqtisodiy hayot bilan bog‘liqligini ko‘rsatuvchi muhim nazariy xulosadir.

Gidronimlarni sof lingvistik jihatdan, ya‘ni til tizimidagi o‘rni, yasalishi va leksik-semantik guruhlari bo‘yicha tadqiq etishda N. Begaliyevning Samarqand viloyati gidronimlariga bag‘ishlangan dissertatsiyasi alohida o‘rin tutadi. Tadqiqotchi mintaqadagi suv obyektlari nomlarini uchta asosiy genetik qatlamga (turkiy, fors-tojik va arabcha) ajratgan holda tahlil qiladi. Uning ilmiy xulosalari ariq, buloq, o‘zan (turkiy), arna, koriz, daryo (forsiy), nahr, hovuz (arabcha) kabi terminlarning hududiy dialektlardagi o‘rni va etimologik ildizlarini aniqlashda metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, akademik S. Qorayevning toponimik lug‘atlari va tadqiqotlari gidronimlarning leksikografik talqinini boyitdi. Olim Toshkent va boshqa viloyatlar misolida Zaxariq, Tuyatortar, Qalqonrud kabi o‘nlab gidronimlarning xalq etimologiyasi hamda ilmiy etimologiyasi o‘rtasidagi farqlarni dalillab berdi.

Muhokama va natijalar. Gidronimlarning shakllanishida geografik omillar birlamchi asos bo‘lib xizmat qiladi. Insoniyat ilk bor suv manbasiga duch kelganda, unga nom berishda ob‘ektning fizik-geografik xarakteristikasidan kelib chiqqan. Suvning rangi, mazasi, oqish tezligi, havzaning chuqurligi yoki qirg‘oqlarining tuzilishi nom yaratishda asosiy komponent bo‘lgan. Masalan, O‘zbekiston gidronimiyasida juda ko‘p uchraydigan “Oqsuv” va “Qorasuv” nomlari shunchaki rangni bildirmaydi. Akademik S. Qorayev tadqiqotlariga ko‘ra, “Oqsuv” odatda muzliklardan erib tushadigan, tarkibida mineral zarralar bo‘lgan loyqaroq daryolarni, “Qorasuv” esa yer ostidan sizib chiqadigan, tiniq va tubi ko‘rinib turadigan, lekin chuqurligi tufayli qora bo‘lib tuyuladigan daryolarni anglatadi [3. 78-82]. Bu yerda geografik muhit va insonning vizual idroki uyg‘unlashib, aniq ilmiy asosga ega bo‘lgan nomni yuzaga keltirgan.

Shu bilan birgalikda suvga xos ta‘m bilan bog‘liq bo‘lgan “Sho‘rsuv”, “Achchiqsuv”, “Chuchuksuv” kabi gidronimlar hududning gidrokimyoviy holatidan dalolat beradi. Bu kabi gidronimik nomlar qadimda chorvador va dehqonlar uchun hayotiy muhim navigatsiya vazifasini o‘tagan. Geografik relief (hududning tuzulishi) ham gidronimlar tez-tez ko‘zga tashlanadi. Masalan, “Tog‘suvi”, “Darasuv”, “Jarariq” kabi nomlar suv ob‘ektining qanday geomorfologik sharoitda oqishini belgilab beradi. Daryo o‘zanining shakliga ko‘ra qo‘yilgan “Egriariq”, “Qayirma” yoki “To‘g‘ay” kabi nomlar esa hududning landshaft tuzilishini bugungi kunga qadar saqlab qolgan.

E'tiborli jihati shundaki, gidronimlar faqatgina geografik ob'ektlar emas, balki "tarixiy arxiv" hamdir. Tarixiy omillar gidronimik birliklar tarkibida xalqlarning migratsiyasi, siyosiy hukmronligi va etnik tarkibi orqali namoyon bo'ladi. Markaziy Osiyo gidronimiyasini qatlamlarga ajratganda, eng qadimgi qatlam — hind-eron tillariga mansub terminlarni ko'ramiz. Masalan, "Amudaryo" va "Sirdaryo" nomlaridagi "daryo" so'zi forscha bo'lib, ungacha bo'lgan qadimiy davrlarda bu daryolar "Vaxsh" va "Yaksart" deb atalgan. "Vaxsh" so'zi qadimgi baqtriya tilida "o'suvchi", "shovqinli" ma'nolarini berib, daryoning shiddatli oqimi bilan bog'liq tarixiy-etimologik asosga ega [4. 112].

Tarixiy gidronimlar o'zining nominatsiya (nom berish) motivlari, tamoyillari va gidronimik ma'nosiga ko'ra, o'zbek xalqining shakllanish jarayoni, etnik tarkibi, takomili hamda ijtimoiy-siyosiy hayoti haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Ayniqsa, etnogidronimlar muayyan hududlarda yashagan etnoslarning yoyilish arealini aniqlab berishi bilan ahamiyatlidir. Masalan, Namangan viloyatidagi Qilchoqariq, Qalmoqariq, Andijondagi Uyshin arig'i yoki Farg'onadagi Urganji kabi nomlar o'sha yerlarda istiqomat qilgan urug'va qabilalarning tarixiy manzarasini ko'rsatuvchi lisoniy dalillardir. Shu bilan birga, Vaysulqaran bulog'i kabi nomlar xalqning madaniy va ma'naviy qarashlari gidronimlarda ham o'z ifodasini topganini tasdiqlaydi.

Tarixiy manbalarda Zarafshon daryosi va uning atrofidagi hududlar ko'plab nomlar bilan tilga olingan. Masalan, Politimet, Nomiq, Rudi Mosaf, Haram Kom, Rudijarg', Somjan, Vodiy us-Sug'd, Nahr ul-Buxoro, Daryoyi Ko'hak kabi nomlar mavjud. Bu nomlar nafaqat geografik joylarni, balki hududning siyosiy, iqtisodiy va etnik xususiyatlarini ham yoritadi. Masalan, Rudi Mosaf va Rudijarg'nomlari hududdagi sug'orish va suv taqsimoti tizimlarining qadimiyligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, Vodiy us-Sug'd nomi sug'd tilining hududiy izini, Nahr ul-Buxoro esa o'sha davrdagi suv tizimining tarixiy belgisi sifatida qadrlanadi.

Tarixiy manbalarni tahlil qilganda, har bir gidronim o'z davri ijtimoiy-iqtisodiy sharoiti bilan bog'liq bo'lib, hudud aholisi hayoti va qishloq xo'jaligi faoliyati haqida ma'lumot beradi. Shu sababli, tarixiy nomlarning o'rganilishi Zarafshonning madaniy va iqtisodiy rivojlanishini aniqlashda muhim ilmiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Gidronimlar geografik va tarixiy omillarning aks etishida muhim o'rin tutadi. Ular nafaqat suv ob'ektlarini nomlash vositasi bo'lib xizmat qiladi, balki hududning tarixiy rivojlanishi, etnik tarkibi va madaniy merosi haqida qimmatli ma'lumotlarni saqlab qoladi. Tarixiy manbalardagi nomlar orqali o'tmishdagi xalqlarning migratsiyasi, siyosiy hukmronliklari, qishloq xo'jaligi va madaniy faoliyatlari haqida dalillar olish mumkin.

Gidronimlarning morfologik, leksik va semantik tarkibi tilshunoslik nuqtai nazaridan qadimiy manba sifatida e'tiborga loyiqdir. Ular hududning tabiiy-geografik xususiyatlarini va inson faoliyati bilan bog'liq tarixiy jarayonlarni aks ettiradi. Shuningdek, etnogidronimlar hududning etnik tarkibi, xalqlar aro aloqalari va madaniy o'zaro ta'sirini o'rganishda mustahkam ilmiy asos yaratadi.

Zarafshon, Amudaryo, Sirdaryo va boshqa yirik suv obyektlarining tarixiy nomlari nafaqat geografik belgi, balki hududning iqtisodiy, madaniy va tarixiy ahamiyatini ko'rsatadigan "tarixiy arxiv" sifatida ham qimmatlidir. Shu bois, gidronimlarni o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki tarix, etnografiya va etnolingvistika sohalarida ham muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Никонов В.А. Краткий топонимический словарь. — Москва: Мысль, 1966. — С. 42-45.
2. Хусаинова Лайло Икрамовна. Атоқли отларнинг лексик-грамматик гуруҳлари: диссертация. — Урганч, 2017. — С. 55.
3. Қораев С. Ўзбекистон топонимияси. — Тошкент: Фан, 2005. — С. 78-82.
4. Мурзаев Е.М. Словарь народных географических терминов. — Москва: Мысль, 1984. — С. 112.
5. Jorayev M. "O'zbek o'rin nomlarining etimologik tahlili". — Toshkent: Fan nashriyoti, 2015.
6. Matyakubov N. "Buxoro viloyati gidronimlarining leksik-semantik xususiyatlari". — Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2020

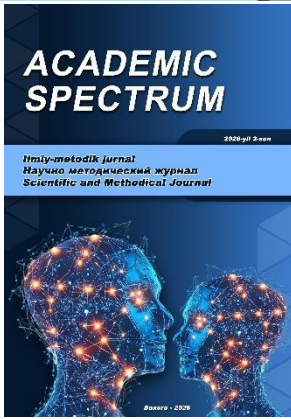
MUNDARIJA:

Qurbonov G‘ulomjon G‘afurovich Ochilboyeva Maftuna Dilshod qizi	<i>Matematik ta’limda differensial yondashuv tushunchasi va uning shakllanishining hozirgi holati</i>	6
Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi Husanboyeva Xurshidabonu Muhammadamin qizi	<i>Axborot texnologiyalarining chet tilini o‘qitish metodikasidagi o‘rni va ahamiyati</i>	10
Nasirdinova Gulshoda Donyorbek qizi Abdumalikova Marjona Doniyorjon qizi	<i>Kollaborativ o‘qitish texnologiyasi “boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” faniga tatbiq etish imkoniyati</i>	13
Alimdjanova Dilbar Negmatovna	<i>Jamoat salomatligini fanini o‘qitishda mualliflik pedagogik texnologiyalari</i>	18
Raximova Nasiba Nuriddinovna	<i>O‘smirlarda agressiya muammosini o‘rganishning nazariy-metodologik asoslari</i>	22
Bozorova Nazokat Mamasoatovna	<i>Tarixiy podkastlar va videobloglar o‘quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirish shakli sifatida</i>	26
To‘rayeva Dilovar Naimovna	<i>Kichik yoshdagi o‘quvchilarning badiiy asarni tahlil etishdagi psixologik xususiyatlari</i>	30
Bobomurodova Mahzuna Ortiq qizi	<i>Gidronimlarda geografik va tarixiy omillarning aks etishi</i>	33
Giyasova Zuxra Raxmatullayevna	<i>Gaz molekulalarining tezliklar bo‘yicha taqsimoti: desmos yordamida raqamli vizualizatsiya va didaktik imkoniyatlar</i>	36
Bekimbetova Gulnaz Nabatovna	<i>Methodology for using educational materials on natural resources in theoretical classes</i>	43
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarini psixologik tahlilga o‘rgatishning ahamiyati</i>	48
Itolmasova Nafisa Furqatovna	<i>Kasbiy qobiliyat tushunchasi va uning psixologik asoslari</i>	51
Yunusova Sohiba Abdulmamidovna Raxmataliyeva Marjona Xurshidjon qizi	<i>Jarayonlarni boshqarishda rejining va kaizen uslublari asosida samaradorlikni oshirish</i>	54
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Jinoyat sodir etishda affekt holatining psixologik va huquqiy bahosi</i>	57
Ismatova Kamola Azizjon qizi	<i>Bola psixik taraqqiyotida oilaning ahamiyati</i>	60
Ochilova Mexrubon Syratovna	<i>Значение курсов повышения квалификации учителей цифровой грамотности и применению образовательных платформ на уроках географии</i>	64
Sirojov Otajon Orifjonovich	<i>Talabalarning o‘quv faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil qilishning integrativ mexanizmlarini takomillashtirish</i>	69
Islomov Nurtoy Nomoz o‘g‘li	<i>Talabalarda atamalar bilan ishlash ko‘nikmalarini takomillashtirish</i>	76

Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	<i>Ingliz tili o‘qitishda o‘quvchilarning kognitiv kompetensiyani rivojlantirish metodlari tahlili</i>	80
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	<i>Maktabdan tashqari ta‘lim strategiyalari: istiqbolli yo‘nalishlar, strategik rejalashtirish va amaliy tadqiqotlar</i>	84
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	<i>Raqamli texnologiyalardan foydalanishning ta‘lim jarayonidagi o‘rni</i>	88
Odamova O‘g‘iljon Kenjayevna	<i>Ta‘lim muassasalarida psixologik xizmatning samaradorligini oshirishda ertak terapiyasining o‘rni</i>	91
Shikarov Tolib Tavakalovich	<i>Raqamli pedagogikada adaptiv ta‘lim texnologiyalari: talabalarning individual ehtiyojlarini qondirish va o‘quv samaradorligini oshirish</i>	95
Raximov Azizbek Normurodovich	<i>Jadid munavvarlar faoliyatida vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik mohiyati</i>	99
Shomurodova Nozima Baxriddin qizi	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda xorijiy tajribalar tahlili</i>	104
Xolmirzayeva Shahnoza Majidovna	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillik va ijodiy tashabbusni rivojlantirishning pedagogik asoslari</i>	108
Tangirov Farxodjon Mamatyakubovich	<i>Loyihaga asoslangan faoliyatning o‘quvchilar meta-fan kompetensiyalari va texnologik madaniyatini rivojlantirishga ta‘siri</i>	112
Rasulov Rustambek Odilovich Xoshimov Mirjalol Murodjon o‘g‘li	<i>Xalqaro aloqa: mohiyati, rivojlanishi, va zamonaviy tendensiyalar</i>	119
Baratova Nozima Xidirova Gavhar Rustamovna	<i>Raqamli texnologiyalar asosida barqaror turizmni rivojlantirish istiqbollari</i>	123
Urazaliyeva Dilraboxon Nishonboyevna	<i>O‘smirlarda suisid xavfining bio-psixo-fiziologik mexanizmlari: masofaviy psixogen ta‘sir sharoitida tibbiy-psixologik yondashuv</i>	129
Kurbonov Munis Ro‘zmetova Muhabbat	<i>Ta‘lim jarayonida pedagogik yondashuv axborotlashtirishning ahamiyati</i>	137
Farmonova Dildora Sobirovna	<i>Nogiron bolalarning jamiyatga moslashuvidagi to‘siqlar</i>	140
Axmadova Gulbashakar Azizbekovna	<i>Erta bolalikda emotsional befarqlikning oqibatlari</i>	143
Tojiboyev Ziyodilla A‘zamjon o‘g‘li	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari</i>	147
Umaraliyeva Hilola Fazliddin qizi	<i>Talabalarning kommunikativ kompetentligi guruhiiy o‘zaro ta‘sir samaradorligining prediktori sifatida</i>	149
Kozieva Ikbol Komilzhonovna	<i>Onomastics funktsions</i>	153
Ismatova Dilafruz To‘ymuratovna	<i>Zamonaviy jamiyatda oilaviy qadriyatlar transformatsiyasi: an‘anaviy modeldan individualistik modelga o‘tish jarayoni</i>	156
Ziyadilloeva Malikabonu Abdulloyevna	<i>Approaches to studying individual soldier performance and group interaction in the armed forces</i>	160

Ashrapov Nodirbek Namoz o'g'li	<i>O'smirlik davrida kognitiv jarayonlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-muhit omillari va ularning shaxs kamolotidagi ahamiyati</i>	164
Hamroyev Jasur Umedovich	<i>Oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarning innovatsion tafakkuri va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari</i>	169
Axmadov Nazirjon Rahmat o'g'li	<i>Social and psychological factors in the development of positive behavior in adolescents</i>	173
Rustamov Shavkat Shuxratovich	<i>Pedagogical and psychological approaches to developing students' innovative competence</i>	177
Назаров Акмал Мардонович	<i>Психологические факторы развития креативного мышления и инновационного подхода у студентов</i>	180
Ганджиев Феруз Фуркатович	<i>Проявления агрессии среди подростков в социальных сетях и их психологические последствия</i>	184
Дехконбоев Шохжахон Ойбекович	<i>Методы и подходы судебно-психологической экспертизы при оценке эмоционального состояния личности</i>	189
Zoirov Abduqodir Askarovich	<i>Talabalarda diqqat sifatлари rivojlanishining psixologik determinantlari</i>	193
Xolmo'minova Yasmina Ma'murjon qizi	<i>Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual ta'lim dasturlarining samaradorligi</i>	197
Khusanova Gulasal Shuhratjon kizi, Fozilova Shakhzoda Aslam kizi	<i>Comparison of the effectiveness of online and offline learning</i>	200
Raximova Moxinora Xoshimjanovna Ibrohimova Feruzabonu Ilyosbek qizi	<i>Rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'limi taraqqiyotining ayrim masalalari</i>	203
Шарипова Умида Шавкат кизи	<i>Факторы и проблемы исследования гендера в социолингвистике</i>	206
Тагирова Муштарий Махсудовна	<i>Своеобразные черты литературных и публицистических трудов джадидов</i>	209
Narziyeva Husnora	<i>Norasmiy savdoning shahar iqtisodidagi o'rni</i>	212
Xomidova Mahliyo Akobir qizi	<i>Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar, ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari</i>	216
To'raqulova Nargiza Ali qizi	<i>Yozuvning vujuga kelishi va tilshunoslikdagi ahamiyati</i>	219
Qovlonbekov Abdulaziz Abdullajon o'g'li.	<i>Para sportchilarni qo'llab quvvatlashning ijtimoiy psixologik determinatlari (o'smir yoshidagi parasportchilar misolida).</i>	222
Diyorbek Abrayev Mamarajab ogli	<i>Translation of culturally-bound words from english into uzbek: challenges and strategies</i>	225
Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi	<i>O'zbek xalq og'zaki ijodi va uni maktabgacha yoshdagi bolalar emotsional intellektini rivojlantirishda qo'llashning psixologik asoslari</i>	228

Rahmatova Nasiba Sobirovna	<i>Gender psixologiyasida jinsiy farqlanish muammolarini tahlil qilishda erkaklar va ayollarning rollari</i>	231
Ro‘ziyev Ulug‘bek Muzzafarovich	<i>O‘smirlardagi emotsional zo‘riqishlar va ularni kelib chiqish sabablari</i>	238
Mirzayeva Dilshoda Ikromjonova Sayfidinova Aziza Tolibovna	<i>O‘zbek va ingliz leksikasida nabotot obrazlarining metaforik talqini</i>	242
Qodirova Dilnoza Murtazoyevna	<i>Talabalarda professional identifikatsiya jarayonining psixologik determinantalari</i>	244
Tajibayev Shohruh Maqsudovich	<i>The influence of psychological characteristics on guides’ communicative skills and their professional significance</i>	251
Sharopov Suxrob Shodi o‘g‘li	<i>O‘smirlarda refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlik</i>	256

“ACADEMIC SPECTRUM”

ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI RASMIYLASHTIRISH TALABLARI

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

✚ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

✚ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

✚ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-

10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Anti plagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislar va ma‘ruzalari chop etilmaydi. E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://fanistiqbollari.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.

Buxoro

2026. № 2-Son.